

ex tempore

...излегува од печат неодамна најавуваната книга на Струмичкиот Митрополит Наум, *Школа за исихазам (вовед)*... овде наместо рецензија го пренесуваме нејзиниот предговор / книгата во својот аскетско-исихастички дел ја вклучува синтез за умносрдечната молитва / пастирскиот дел ги опфаќа посланијата и анализите на еклесиолошки прашања произлезени од односите помеѓу Македонската Право-славна Црква и Српската Православна Црква и во тој склоп - со останатите сестрински помесни Православни Цркви

Митрополит Струмички Наум

ШКОЛА ЗА ИСИХАЗАМ

ВОВЕД

НОВА КНИГА

предговор

*Сиѝе оние шиѝо се уѝравуваат̄ ѝо Духоѝи Божји се синови Божји,
оѝи вие не ѝримивѝе дух на роѝсиѝво за да бидеѝе во сиѝрав, ѝѝуку
Го ѝримивѝе Духоѝи на восиновувањеѝо, ѝреку
Коѝо ѝовикуваме: 'Авва, Оче!'*

(Рим. 8, 14 - 15)

За сите што навистина сакаат духовно да растат и да се восовршуваат, согласно заповедта на нашиот небесен Отец, единствен вистински, неодминлив и неодолив критериум е Богочовекот Христос. Тој стана Човек за ние да станеме богови по благодат. Неговото Воплотување нè направи лично причесни на плодовите од за нас спасителното општење на својствата на Божјата и човечката природа во Неговата Ипостас. Нашите тела станаа храм на Светиот Дух Кој живее во нас...

Во ова историско и есхатолошко случување е положена теолошката (христо-лошка) и антрополошката, односно еклисијалната основа на православната (исихастичка) духовност: во начинот што Богочовекот Христос ни го покажа со Своето Воплотување, но и со целиот Свој Домострој за нашето спасение. Тој сè направи 'од внатре', притоа бескрајно многу страдајќи. Синот Божји го спасува човекот не преку издавање наредби од небото и преку демонстрација на сила, како некој властодржец и судија, туку напротив, Тој ни се објави Себеси преку љубовно поистоветување со нас. Ја посвои во Себе нашата падната човечка природа (освен гревот) и ја направи Своја сопствена, исцелувајќи ја и обожувајќи ја.

Богочовекот Христос со Својот Божествен Домострој нè направи причесници на Неговата несоздадена благодат (енергија), која ја добиваме во Црквата како залог и полнота при Светата Тајна Крштение.

КРЕАТИВНА КРИТИКА?

ex tempore *рецензија*

предговор

Тоа е истата онаа благодат што прави од нас 'род избран, царско свештенство, народ свет'. Се разбира, само ако подвижнички и свесно учествуваме во литургиското време и простор на Светата Тајна Евхаристија како причесници на Телото и Крвта Христови.

Свети Григориј Палама вели дека во овие две Свети Тајни - Крштението и Евхаристијата (Божествената Литургија) - се содржи целокупното наше спасение, бидејќи во нив е полнотата на Богочовечкиот Домострој.

Но, да се задржиме на она 'подвижнички и свесно'. Заедничарењето во животворната Божја енергија во Црквата и духовното растење не се автоматски дадени и загарантирани со Крштението и Евхаристијата. Благодатта на Светото Крштение Господ ни ја дава само како залог, а дали таа ќе стане дејствителна, тоа во голема мера од нас зависи и тоа со слободен волев подвиг се достигнува, како дар Божји. Патот на нејзиното актуелизирање всушност е пат на аскетско-исихастичко восовршување и освојување на внатрешните простори, пат на 'обожение на човекот', со тоа и пат на неговото спасение. Тоа е 'тесниот пат' што ни го покажува Богочовекот Христос:

Сѐ слушале дека им било речено на сѝарииѐ: 'Не убивај!' Јас ѝак ви велам дека секој ишѝо се гњеви на браѝа си без ѝричина, ќе биде виновен ѝред судоѝ...

Сѐ слушале дека на сѝарииѐ им било речено: 'Не ѝрељубодејсѝвувај!' Јас ѝак ви велам дека секој ишѝо ќе ѝоѓледне на жена со желба, веќе извршил ѝрељуба со неа во срцеѝо свое.

И: Блажени се чисѝииѝе ѝо срце, оѝи ѝше ќе Го видаѝ Боѓа (Мат. 5, 8).

Што се овие зборови ако не поуки за тоа дека е потребно бдеење дури и над помислите што умот ги внесува во срцето и негово очистување од страстите што го валкаат?

А во тој процес на очистување (преобразување на стастите), покрај постојаниот подвиг во молитвата, исполнувањето на заповедите во послушание на духовен отец (со кого ги проверуваме сите помисли, желби и чувства), правилната испо-

п о д в и ж н и ч к и

digest АНАЛИЗА

вед и нагласениот аскетски подвиг се приоритетни задачи до клучниот момент на молитвеното отворање на срцето, и треба да одведат до битната и радикална духовна преобразба којашто Светите отци ја познаваат и именуваат како 'дар на просветлување', а која пак, на планот на молитвениот подвиг се пројавува како почеток на умно-срдечната молитва.

За значењето на оваа молитва и за неопходноста од неа, како за нашето лично духовно восовршување така и за нашето вистинско учество во евхаристискиот живот на Црквата, нашиот отец и епископ Митрополитот Струмички Наум ни зборува уште во својот вовед, а конкретно за начините на нејзиното стекнување ни ги пренесува сведоштвата на светогорските отци од XX век, во првиот дел од книгата.

Според нив, постојат два редовни начини за стекнување на умносрдечната молитва. Едниот е кога во покајание и плач, преку исполнувањето на Божјите заповеди во послушание на духовен отец, срцето (како наш духовен центар) постепено се чисти од страстите, така што кога ќе се очисти доволно, по благоволение Божјо, благодатта пројавена од него самата ќе го покаже 'местото на срцето', каде што умот бива неодоливо привлечен од неа (од благодатта) - поучуваат Старец Силуан, Старец Софрониј, Старец Паисиј...

Другиот начин, пак, покрај очистувањето преку исполнувањето на заповедите во покајание, користи и специјална техника на вдишување и издишување за откривање на 'местото на срцето', што се одвива под будното око на опитниот духовен отец кој најчесто молитвата и ја добил (секогаш како дар) обучувајќи се на тој начин. За ова посебно зборуваат Старец Јосиф Спилеот, Старец Ефрем Филотејски, Старец Ефрем Катунскиотски...

Како и да е, сите овие Свети светогорски отци само верно го следат и ни го предаваат Преданието на Светата Црква, кое во својата основа од самиот свој почеток на планот на личноста од една страна е длабоко исихастичко, а од друга страна пак е длабоко соборно-црковно (литургиско), и кое низ вековите од Христа па до денес го бранеле и

л е н г е р

предговор
ex tempore

го сведочеле Личности како: Св. Антониј Велики, Св. Макариј Египетски, Св. Дијадох Фотикиски, Св. Јован Лествичник, Св. Максим Исповедник, Св. Исаак Сирин, Св. Наум Охридски, Св. Прохор Пчински, Св. Гаврил Лесновски, Св. Јоаким Осоговски, Свети Јован Рилски, Св. Симеон Нов Богослов, Св. Григориј Синајски, Св. Григориј Палама, Св. Никодим Прилепски, Св. Никодим Агиорит, Св. Паисиј Величковски, Св. Серафим Саровски и многумина други, до ден денешен. А што пак да кажеме за Онаа Којашто со молчание ја покри Својата Тајна...

Аскетско-исихастичкиот подвиг во којшто живееме и преку кој ги чистиме (преобразуваме) страстите на срцето, а заради градење на најдлабока и највнатрешна личностна заедница со Богочовекот Христос и помеѓу нас самите, всушност е наш двиг кон Бога, наш одговор на Неговото страдање и истоштение, наше благодарене, слободно и љубовно предавање Нему. Тоа наше личносно заедничарење, како што рековме, сепак најреално и најпотполно се остварува на Светата Литургија и постојано се потврдува и поткрепува во неа, каде што сите заедно собрани околу својот Епископ причестувајќи се со Телото и Крвта Христови сме Телото Христово, Негова вечножива Црква - Една, Света, Соборна и Апостолска.

Исусовата молитва, според Отците, во овој свет и век не може да ја замени спасителната благодат на Светата Евхаристија, бидејќи Божественото Име што во молитвата се повикува може да се најде во внатрешноста на срцето во толкава мера колку што човекот преку Крштението и Евхаристијата е вкоренет во Телото на Црквата, но таа (молитвата) сепак претставува императив за најцелосно остварување на Светата Тајна, алфа и омега на лично-соборното учествување.

Нашиот личен молитвен подвиг, потврден во Светата Евхаристија, има соборно-космички димензии и ја засегнува целата Црква, сè создадено. Нашата правилна личностна заедница со Бога е неизбежен услов за градење на вистинска заедница-со која било друга личност. Таа исто така е потребна за љубов и вистинска заедница и меѓу две помесни Цркви коишто, нели, ги сочинуваат конкретни личности

КРЕАТИВНА КРИТИКА

и чиишто (меѓуцрковни) односи конкретно се пројавуваат и потврдуваат преку евхаристиската и духовна, лична заедница на нивните Епископи. Но какви Епископи, таквот развој на меѓуцрковните односи. Затоа, колку што е спасоносна и неопходна восогласеноста на личното духовно восовршување на носителот на висока црковна власт со неговиот чин, благодарение на неговиот духовен подвиг, толку е пострашна и поголема бездната на промашувањето на оној што не живее во овој подвиг на восовршување, а му било дадено достоинството овде на земјата да претставува икона Христова, да седи на местото и во образот Христов, на сите да им биде сè. И наместо Епископот да биде светлина за светот се случува светот да стане суштински дел од него и тој да дејствува согласно со неговите губелни и мрачни законитости.

Основен критериум за секој христијанин е *срцеиџо*, нашиот духовен центар. Сè дури срцето ни е заробено од страстите (меѓу другите и од етнофилетизмот) и затворено за дарот на умносрдечната молитва, сè дотогаш светот е претежниот дел од нас, живееме во духовна темнина и слепило. Така што, без оглед на облеката или на надворешното достоинство што го носиме, квалитативна разлика помеѓу нас и светот не постои. Квалитетот за којшто тука зборуваме е умносрдечната молитва, ништо помалку и ништо друго!

Посиџојати џири сиџејени во свешџеничкиџи чин: џаконски, џрезвиџерски и џишскојски. Овиџе џири сиџејени се соодвејџни на џириџе сиџејени од духовниџи развој: 'чисџење на срцеиџо' (џракса), 'џросвејлување на умоџи' (џтеорија) и 'џбожење' (џтеологија). Свешџеникоџи ја возглавува Црквата, но само ако џпред џџоа ја собрал во своџиџо срце. Само очисџеноџиџо срце може да џџи џрџми во себе сиџе, без исклучок дури и на неџријаџелиџе. Само во неџо може да се соврџи великата џџајна на соборниџи живоџи, на взаемниџо џроникнување. Само во џџаквоџиџо срце може да џџџече молиџиваџиџа за целиџи свџеи, исџолнеџиџа во она неизглаџоливо 'Авва Оче!' Само на олиџарџи од оливореноџиџо срце умоџи може невидливо да свешџеноџиџвори. Без оваа аскеџиско-исихасџичка димензија се џуби и џерсонално-соџириолоџиџиџи каракџер на Свешџенсџивоџиџо како Свџеџа Тајна. (Слово од Водоча)

л е н г е р

НОВА КНИГА

предговор

ex tempore *рецензија*

Знаејќи го ова, прашањето зошто еден банален и филистарски проблем, како што од чисто црковна гледна точка е спорот за името на една сестринска помесна Црква, добива размери на поделба погубна за православието и проблем нерешлив и непремостлив за две или три, на тој начин дури, меѓуетнички, спротивставени ерархии, се објаснува конечно и суштински, во сите негови носечки аспекти. Имено, се објаснува прашањето зошто за некои православни епископи е неприфатливо името Македонска Православна Црква и зошто воопшто епископите на Православната Црква не можат да најдат решение за еден ваков едноставен проблем.

На оваа проблематика ѝ е посветен вториот дел од книгата што е пред нас, и тоа третирајќи го конкретно актуелниот спор за името меѓу Македонската Православна Црква и Српската Православна Црква преку призмата на исихазмот. Исихастичкиот аспект е и внатрешната нишка што ги поврзува двата навидум содржински различни делови на книгата. Во продолжение ќе дадеме пресек на она што во кратки црти го објаснува целиот театар што се случува, особено неговата административно-организациона димензија.

Во нашиот секојдневен црковен живот, во нашето црковно постоење и дејствување, а под влијание на светот и етнофилетизмот, меѓу другото, се злоупотребуваат и се мешаат чисто внатрешно-пастирските позиции и административни потреби на помесната Црква со догматските позиции и мисионерскиот карактер на Соборната Црква. Така, во меѓусебните односи и пред меѓународната јавност се претставуваме со теолошки неосновани имиња кои посредно или непосредно ги потенцираат етничките разлики помеѓу помесните Цркви, и ги доведуваме во заблуда сите неупатени во однос на карактерот на Црквата (етничка организација ли е, Христово Тело ли е?), наместо да ги користиме имињата кои го сведочат и кои го потенцираат нашето единство во Христос. Тоа е лош знак, односно знак дека помеѓу помесните Православни Цркви сè уште траат исцрпувачките внатрешно-црковни борби за црковна (етничка) доминација, кое пак истовремено е и реално сведоштво дека времето сме се откажале од мисијата на Црквата кон надвор, меѓу оние кои сè уште не ги допрела спасителната благодат Божја што пребива во неа.

п о р в и ж н и ч к и

Светите Григориј Палама и Григориј богослов, фреска од параклисот на Св. Григориј Палама во Велуца

ленгер

ex tempore

предговор

рецензија

А вистина е дека нашите етнички интонирани имиња адекватно и нештетно би можеле да ги користиме само кон внатре, како израз на нашата пастирска грижа за конкретните луѓе меѓу кои дејствуваме и коишто духовно ги водиме, но во меѓусебните односи и кон меѓународната јавност од неприкосновена важност за сите нас, и кон ‘внатре’ и кон ‘надвор’, е да ги користиме само таквите црковни имиња што го потенцираат нашето единство во Христос и го сведочат фактот дека сме Една, Света, Соборна и Апостолска Црква. Но, за жал, за ова сè уште не постои и не може да се постигне соборна црковна согласност.

Нашите, пак, од етнофилетизам искривени црковни односи се рефлектираат и најочебијно се забележуваат во црковното организирање на дијаспората, каде што за секоја етничка заедница настапуваме со свој Епископ, посебно. Така, се случува еден град да има и над десетина православни Епископи, за секоја етничка црковна заедница по еден. Пострашна ерес од таа, која се рефлектира како реална поделба дури и на организационо ниво, досега во Црквата се нема појавено. Сите други ереси Црквата ја напаѓа од позиции што се за неа надворешни (ерес во учењето) и како такви беа лесно препознатливи, и

лесно беа отсекувани од нејзиното Тело, а оваа ја напаѓа и се обидува да ја разори буквално однатре (ерес во пракса) и го бледнее и го оневозможува нејзиното сведоштво на единствениот Спасител, Богочовекот Христос, во светот. За надминување на ерес што се појавува во пракса потребна е промена на животот, потребно е вистинско покајание и затоа таквата ерес тешко се победува.

А природата на ереста на етнофилетизмот е таква што на соборно и теолошко ниво бара да биде осудена, за потоа истата таа осуда да се исползува на локално ниво, меѓу „поблиските свои“, каде што злото продолжува да се спроведува и шири во пракса, врз основи на самооправдување и обвинување за етнофилетизам на православни браќа од друга националност, секако, под вид на извесна национална колективна самозаштита и тежнење кон патриотски, црковно-историски, административен просперитет. Последиците од неосвестениот етнофилетизам на колективно ниво еднаш веќе ги искусивме: петстотини години под иноврно ропство. Идните последици допрва ќе ги видиме и веќе ги гледаме како последно предупредување. Последиците пак, што етнофилетизмот ги остава во душите на своите заробеници, на лично ниво,

п о р в и ж н и ч к и

КРЕАТИВНА КРИТИКА

се такви што само Господ може да им помогне. Проблемот на етнофилетизмот во Православната Црква е толку голем што во евентуалните идни разговори помеѓу Македонската Православна Црква и Српската Православна Црква, нашата страна мора да ја постави спорноста на црковната организираност во дијаспората, како едно од прашаната на дневен ред кои мораат да бидат решени како услов за стапување во канонско и евхаристиско единство со другата страна.

Денес црковните лидери под влијание на етнофилетизмот и на светот отворено се мешаат во политичката борба меѓу државите (негирање на име на држава), а легитимната теолошка борба и докажувањето на вистината ги сведуваат на голи пројави на меѓусебна омраза и лични навреди, без да дадат соодветен одговор на веќе предложените теолошки решенија на проблемот (погледнете извесни сурогати на црковни сајтови и сè ќе ви биде јасно). А знаците на времињата постојано нè потсетуваат дека не е време за сето ова.

Што најмногу покажува дека црковните лидери заслепени од етнофилетизам се изгубиле во лавиринтот на световната политиката, а дека догмите и кано-

ните на Црквата ги користат само како средство на психолошка војна? Тоа што проблемите коишто се појавуваат меѓу Црквите не се од догматски карактер ниту пак од канонски (тие аспекти на пример во случајот на Македонската Православна Црква и Српската Православна Црква се задоволително решени во работниот документ од Ниш), туку се сведуваат на проблем за име на Црква, што веднаш укажува на чисто политичката, световна природа на ова прашање. Од друга страна пак, црковните водачи покажуваат неукост и неспособност да изнајдат решение за тој проблем. Па тоа е просто јавен срам, за сите очигледен! Треба да се запамети дека: секогаш кога Помесните Цркви не можат да ги восогласат своите ставови за прашања што не се од догматски или канонски карактер, а на очигледна штета на црковното единство, значи дека црковните лидери се вpletкани во световна политика, или најмалку барем едната страна. Особено што црковно, односно пастирско решение на проблемот, како што рековме, постои: користење на старите еклисијални имиња согласно седиштето на првиот меѓу еднаквите Епископ - Охридска Архиепископија, Атинска Архиепископија, Пеќска Патријаршија, Трновска Патријаршија...

предговор

ex tempore *рецензија*

Зар е толку тешко Црквите да се договорот меѓусебе официјално да комуницираат само со овие имиња?! И така целата административна црковна комуникација се сведува на четири-пет писма годишно: испраќање честитки за Божик и Велигден, некоја информација и евентуални покани за одредени прослави и заеднички сослужувања. Секоја друга употреба на сега важечките црковни имиња (Руска, Српска, Бугарска, Грчка, Македонска итн.), ако ги изземеме внатрешно-пастирските (?!), служи за чисто политички цели. Сеправославна конференција на ниво на Поглавари на која би можел авторитативно да се реши овој проблем одамна не е свикана, а и тешко ќе може да се свика, затоа што Московскиот и Цариградскиот Патријарх веќе одамна не сослужуваат заедно.

Книгата што е пред нас, **Школа за исихазам (вовед)**, многу прецизно и јасно го покажува патот за решавање не само на посочениот туку и на кој било друг проблем што произлегува од живиот живот на Црквата. Сепак останува секој сам да си го избере патот. Последиците од расколот ќе ги трпиме сите, но проклетството на одговорноста од евентуалното негово продлабочување ќе го понесе само оној што административните црковни расколи ќе продолжи да ги решава еднадвор и насилно, како прикалемена и незасегната маќеа, а не како родена, природно и благодатно - безусловно пожртвувана мајка (сп. 3 Цар. 3, 16 - 27). Ако некој веќе се смета за мајка Црква?!

Административниот раскол мора и може да се надмине само 'од внатре'. Православната методологија на решавање на проблемите, а која е втемелена на православната христологија, не познава надворешен начин за излегување од конкретна неволја. Особено не - кога ќе се превидат и промашат историските околности: личностите, времето и местото. Сепак, во случајов неопходно е меѓу

о. Василиј Гондикакис

сведоштво за широчината соединувачка благодат дава целото тепло на Црквата: нејзиното административно усвојување, нејзиното литурјиски живото, и нејзиното богословско творештво. Црквата не е некоја организација на љубовници... Таа е 'скинија Божја меѓу луѓето' (Ошк. 21, 3)... Малечко сѐшто и во исто време 'ширшаја небес', којашто ништо не може да ја отфати, а ишаа пак во себе ја отфаќа целата историја, севкупното сѝздание...

п о д в и ж н и ч к и

КРЕАТИВНА КРИТИКА

нас да се намножи оној ков на пастири коишто од своите духовни почетоци и со севкупниот свој личен развој ќе се вградат и ќе растат во пазувите на Црквата (еклисиолошка ипостас втемелена на исихазмот, а не на некои други основи), очистени, просветлени и обожувани од Божествената благодат во неа, и кои сходно на својот благодатен духовен раст ќе одговорат на пастирскиот призив и ќе го понесат чинот што му соодветствува. Значи, ни требаат Пастири кои ќе го возобноват православниот духовен живот (ќе го разгорат огинот на верата), кои во пракса (со личен пример) ќе го актуелизираат Светото Предание, кои ќе се грижат за единството (првенството на чест меѓу еднаквите) на Црквата, кои ќе го сочуваат достоинството (еклисијалната полнота) на локалната епископална Црква, како и пастирскиот авторитет и кредибилитет на помесната Црква, но не од надвор, туку од внатре. Ова, пак, е особено потребно и важно за оние што имајќи греда во своето око се обидуваат да ја извадат раската од окото на своите браќа со крајно несоодветен и груб инструмент, паралелна ерархија. Само на овие темели нашите Епископати ќе ја пронајдат изгубената видлива евхаристиска заедница на благодатното светотроично единство во Едната, Света, Соборна и Апостолска Црква.

извадок од *Школа за исихазам (вовед)*, од поглавјето за ЕСХАТОЛОШКИТЕ ДИМЕНЗИИ НА УМНОСРЕДНАТА МОЛИТВА: „Откровението на есхатолошките димензии на нашето христијанско постоење во основа е дар на ‘отвореност на срцето’ и пројавување на благодатта на Крштението внатре во него. Тоа е дар со разновидни пројави. (...) Тоа е дар на отфрлање на покривалото од умот и срцето. Тоа е дар на пребивање од онаа страна на завесата. Тоа е дар на умносрдечната молитва. Тоа е дар на просветлување. Тоа е дар со којшто човекот живее, со којшто ги поминува и ги урива демонските стапици. Тоа е дар со којшто духовниот отец ги раководи своите духовни чеда. Тоа е дар којшто им овозможува на духовните чеда безбедно да растат во срцето на својот духовен отец. Тоа е дар којшто духовниот отец го пренесува на своето духовно чедо. Тоа е дар на присуство во сила. Тоа е дар на слово во сила. Тоа е дар на теологија. Тоа е дар на љубов кон непријателите. Тоа е дар на власт не над луѓето, туку над паднатите ангели. Но, тоа е и попатнина за вечен живот.“

л е н г е р